

Könyvkiadás, 2010

2010-ben a kulturális kutatások központi kérdésköre az olvasással kapcsolatos problémák vizsgálata volt. Ezt az évet a Családi olvasás évének nyilvánították, és szeptember 8-án szervezte meg az UNESCO az International Literacy Day programot, azaz az írás-olvasás nemzetközi napját is. A különböző rendezvényekkel és az ezekhez kötődő publikációkkal az olvasás szerepére, a könyvkiadás és -eladás helyzetére (jelentőségére és nehézségeire) kívánták felhívni a figyelmet.

Az Országos Széchényi Könyvtár a Családi olvasás évéhez kapcsolódóan végzett egy felmérést¹, ami több korábbi, átfogó kutatás folytatásának is tekinthető (1964, 1985, 2000, 2005). Tapasztalataik szerint egyre sűrűbben van szükség az összehasonlítható elemzésekre és az ezeket megalapozó adatgyűjtésekre. A felgyorsult világ az olvasási szokásokban, az olvasáshoz kapcsolódó technikai eszközökben és a vásárlói magatartásban is rendkívüli változásokat hozott, és várhatóan hoz még a jövőben is. A vizsgálatok eredményei azt mutatják, a könyvet nem olvasók aránya 2005-ben mért 60%-ról 5 év alatt 49%-ra mérséklődött. A felmérés² szerint az emberek napjainkban leginkább azt várják egy könyvtől, hogy fordulatot cselekménye legyen, s magával ragadja olvasóját. A könyvolvasók „top10”-listáját ugyan még mindig Jókai Mór vezeti, de az öt évvel ezelőtti 22%-hoz képest, már csak a megkérdezettek 9,2%-nál, öt követi Petőfi Sándor, Mikszáth Kálmán és Rejtő Jenő. Természetesen az, hogy ki mit olvas, a mindenkori divatot is tükrözi, és bizonyos értelemben a kulturáltságunk egyik fokmérője.

Az Eurostat 2007. évi Eurobarometer-felmérése³ szerint – amelyben az embereket a kultúráról és a kultúrához köthető fogalmaikról kérdezték – az uniós polgárok válaszaiban az irodalom (versek és írók) átlagosan a három leggyakoribb válasz között szerepelt a színpadi és vizuális kultúra, valamint a hagyományok, anyanyelv és társas közösségekhez tartozás mellett, megelőzve a tanulást, családot, életstílust, történelmet és múzeumokat, továbbá más szabadidős szórakozási formákat, időtöltéseket. Hazánkban az irodalom az első helyen állt.

A könyvkiadás alakulását leginkább a lakosság olvasási szokásai (az olvasásra fordított idő) és a piaci viszonyok (a könyvekre elkölthető pénz, valamint a kiadványok fogyasztói ára) befolyásolják. Napjainkban a könyvkiadást az erősödő piaci koncentráció jellemzi. Az a tendencia, amely szerint a kiadványok száma egyenletesen növekszik, az utóbbi két évben a gazdasági válság hatására megtorpant. Ennek ellenére ez a terü-

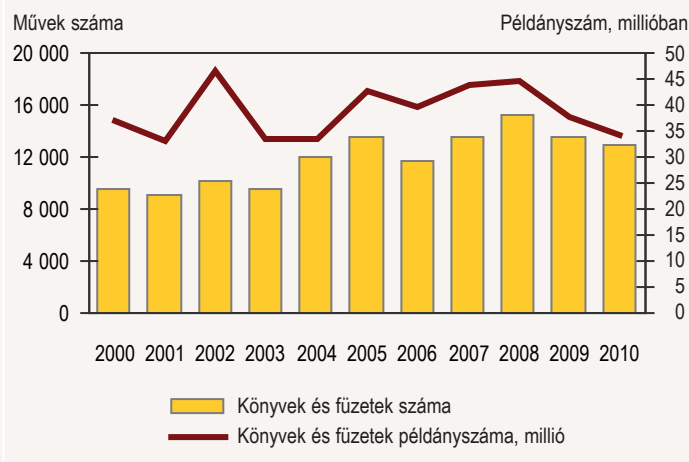
let a kulturális szolgáltatásokon belül viszonylagosan állandó vásárlóközönséget mondhat magáénak. A gazdasági nehézségek ellenére a lakosság még mindig sok millió forintot költ a könyvek vásárlására, az ajándéknak szánt könyvbeszerzés súlya pedig egyre jelentősebb lett. A viszonylagos stabilitás annak is köszönhető, hogy a felső jövedelmi tizedből kerül ki a fogyasztók jelentős része.⁴

Az állami költségvetés kulturális kiadásai 2009-ben meghaladták a 179 milliárd forintot, amelyből a könyv-, lap- és zeneműkiadók csak 0,8%-ban – mintegy 1,5 milliárd Ft-tal – részesedtek. Napjainkban a csekély költségvetési hozzájárulás mellett a könyvek árát elsősorban a piaci viszonyok alakítják. A kiadók a gazdaságosságát tekintik elsősorban meghatározónak. A fizetőképes keresletet megcélözva, egyre növelik a kiadott művek számát, de azokat alacsonyabb példányszámban, inkább több alkalommal, utánnyomásban adják ki.

A könyvkiadás⁵ adatai

1. ábra

A könyvek és füzetek számának és példányszámának alakulása

¹ Az Országos Széchényi Könyvtár a TÁMOP 3.2.4-08/2-2009-0002 azonosító számú

„A nemzeti könyvtár az élethosszig tartó tanulásért. Országos és intézményi fejlesztések a tanulás szolgálatában az állományok hozzáférhetőségének biztosítására, innovatív új szolgáltatások kialakítására és az olvasás népszerűsítésére” elnevezésű program keretében készült a felmérése.

² 2010 október, 1000 fő megkérdezésével

³ Eurobarometer 67. 1, 2007

⁴ Elég nagy a különbség a legalsó és a legfelső jövedelmi decilis könyvre és lapokra fordított kiadásai között (4,1-, illetve 5,7-szeres).

⁵ A kiadott könyvek számbavétele a kulturális statisztika legrégebbi ágai közé tartozik, a 19. sz. elejére nyúlik vissza. Nem sokkal később a magánkezdeményezéseket módszeresebb statisztika váltotta fel, aminek alapja a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése által összeállított, majd a Corvina és a Magyar Könyvészet c. közleményében közzétett bibliográfia volt „a könyvtári forgalom tárgyát képező könyvekről”. Ezek a statisztikák azonban korántsem voltak teljesek, egészen a köteles példányok megjelenéséig és feldolgozásáig, így a könyvstatisztika legbiztosabb alapjává vált.

A kötelespéldány-szolgáltatást első ízben az 1897. évi LXI. tc. szabályozta, ezt fejlesztette tovább, és terjesztette ki az 1929. évi törvénycikk. Teljes értékű végrehajtása, vagyis annak megvalósítása, hogy a beérkező köteles példányok képezzék a könyvkiadási statisztika bizonylati alapját, az 1940-es évekig várattott magára. Jelenleg az 1986. évi II. törvény, illetve a 60/1998. számú kormányrendelet rendelkezik a sajtótermékek köteles példányainak szolgáltatásáról és hasznosításáról.

A Központi Statisztikai Hivatal évkönyveiben az 1930-as évektől közöl rendszeresen könyvtermelési adatokat, a Corvina alapján. A KSH az 1897-es kötelespéldány-törvény értelmében a kiadott könyvekből teljes sort kapott a statisztikai számbavétel számára, egészen az 1980-as évekig. 1987-ben a feladat az Országos Széchényi Könyvtárba került, ahol annak kötelespéldány-szolgáltatás keretében – átvéve a KSH korábbi feldolgozási módszerét – azóta is folyik az adatfelvétel.

2010-ben Magyarországon összesen 13 948 nyomtatott mű jelent meg, 35 millió példányban. Műfaji, kiadványfajtánkénti megoszlását tekintve a papíralapú kiadványok 89,5%-át a könyvek teszik ki, további 4%-ban füzetek, 7%-ban pedig zeneművek, kották, térképek és egyéb sokszorosítások kerültek kinyomtatásra.

A kiadott könyvek és füzetek száma 12 997, példányszámuk több mint 34 millió volt. Ezen belül 12 480 könyv, amely 361 címmel kevesebb, a példányszám pedig 3 millióval alacsonyabb az egy évvel korábinál.

Az összes kiadott művek között – összhangban a forgalmi adatokkal – emelkedett a szakirodalmi és ifjúsági könyvek cím- és példányszáma, viszont jelentősen csökkent az ismeretterjesztő és a szépirodalmi kiadványoké.

A kiadott művek átlagos példányszáma 2700 volt, ami viszonylag kis szóródást takar. Százeken felüli példányban mindössze 1 könyvet adtak ki az elmúlt 2 évben, és együttesen alig 17%-ot tett ki az átlagot meghaladó érték. (A változatlan utánnyomások számát figyelembe véve valószínűleg jelentősen módosulnának az értékek.) Legnagyobb átlagpéldányszámában a tankönyvek jelentek meg (5543), ezeket követték az ismeretterjesztő-, az ifjúsági- és gyermekirodalom 3200–3400 példánnyal.

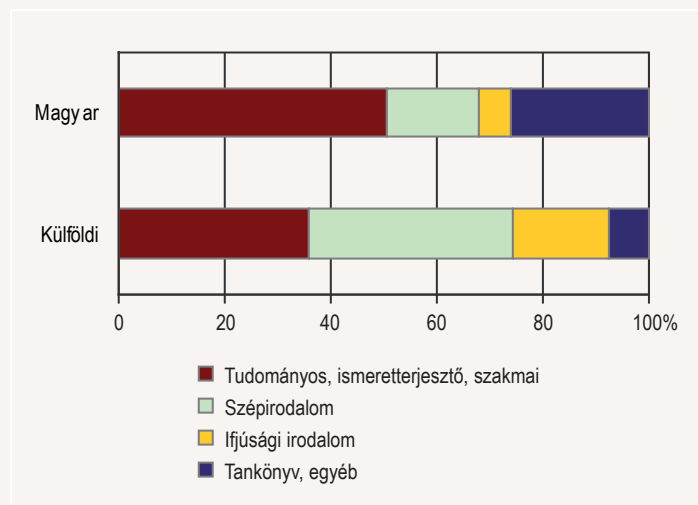
Az utóbbi két évben a művek 28%-a külföldi szerzőktől származott, közülük mintegy háromnegyede amerikai, angol és német írók tollából.

A külföldi szerzők műveinek a példányszámból való részesedése 2010-ben 36% volt, ezen belül a vezető amerikai alkotásainak példányszáma 14%-kal haladta meg az átlagot. Az angoloké 10%-kal az átlag alatt maradt, a spanyol alkotások – a külföldi szerzők műveinek átlagpéldányszámának háromszorosával – reneszánszukat élik. Az idegen szerzők alkotásaiból legnagyobb arányban, közel 39%-kal a szépirodalom, 23%-kal a szakirodalom és 18%-kal az ifjúsági és gyermekirodalom részesedett 2010-ben.

A könyvtermés 72%-át képviselő magyar szerzők műveinek kétötöde szakmai jellegű kiadvány volt. A tankönyvek 22%-kal, az ismeretterjesztő és szépirodalom 11, illetve 18%-kal részesedtek az összkidásból. Az egy hazai író művére jutó átlagos példányszám (2381 db) 940-nel maradt el a külföldi szerzőkétől, és 10%-kal kevesebb az átlagosnál is. A magyar szépirodalmi kiadványok átlagos megjelenési példánya már csak 1600, míg a külföldi szerzőké ennek több mint 2,6-szerese (4225) volt.

2. ábra

A megjelent könyvek és füzetek megoszlása a szerzők nemzetisége és a művek fajtája szerint, 2010

Az elmúlt évben az UNESCO-csoportosítás szerint a kiadott művek több mint egyharmadát (37%-át) tette ki az irodalom, irodalomtörténet és kritika. Jelentős volt a filozófia, pszichológia, vallásos, történelmi, életrajzi, valamint a természet- és nyelvtudományi témakörű művek száma is. A példányszámból több mint kétötöd rész jutott az irodalmi művekre, és figyelemre méltóak voltak még – több mint 30%-os részesedéssel – a természettudományi, a történelmi, az életrajzi, a nyelvészeti, a filozófiai, pszichológiai és a matematikai témakörök is.

2000 óta 1,5-szeresére nőtt a nem magyarul kiadott művek száma: 2010-ben 1088 mű jelent meg, minden tizenkettedik könyvet idegen nyelven publikáltak. Példányszámuk 2010-re meghaladta az 1,9 milliót, az összpéldányszámból azonban csak 5,5%-kal részesedtek. Az idegen nyelvű könyvek többsége – jellegét tekintve – szakmai, ismeretterjesztő és tankönyv volt.

1. tábla

Legnagyobb példányszámában kiadott szépirodalmi, ifjúsági és gyermekirodalmi könyvek

Magyar	Példányszám	Negyedév	Külföldi	Példányszám	Negyedév
2010					
Rejtő Jenő: A tizennégy karátos autó	60 108	4	Meyer, Stephenie: Hajnalhasadás	100 000	2
L. L. Lawrence (Lőrinc L. László): A teaültetvény 1–2.	60 000	4	Meyer, Stephenie: Bree Tanner rövid második élete	60 000	3
L. L. Lawrence (Lőrinc L. László): Hannahanna méhei	60 000	2	Coelho, Paulo: Brides	50 000	2
Mikszáth Kálmán: A két koldusdiák	45 000	4	Child, Lee – Vanliere, Donna – Higgins, Mary–Sansom, C. J.: Elveszett holnap / A karácsony ígérete / Hol vagy / Jelenések	44 513	2
Fable, Vavyan (Molnár Éva): Csontfuvola	35 000	2	Koury, Ray-Saffer, Louise-Taooly, Iliam G-Tein, Gart: A jel / Szerencsés véletlen / Megszállottak / Enzo	44 396	4
2009					
Lőrinc L. László: 9 csontfarkas	59 500	2	Meyer, Stephenie: Eclipse – Napfogyatkozás	70 000	4
Moretti, Melissa (Nemere István): Szerelem az olajfák alatt	50 000	3	Crais, Robert – Edwards, Kim – Krueger, William, K.: A testőr / Az emlékek őrzője / Thunder Bay / Kékvérű kémnő	55 988	1
Rác Zsuzsa: Nesze Neked Terézanyu!	40 000	4	Archer, Jeffrey – Capella, Anthony – Child, Lee: Kettős mérce / A kávé sokféle aromája / Nincs mit veszítened / Mázlista	49 335	3
Fable, Vavyan (Molnár Éva): Mennyből a csontváz	30 000	3	Harris, Robert – Allen. A., Sarah – Gross, Andrew–Samson, C. J.: Az árnyék / Édességek királynője / Sötét tűz / Kék zóna	49 335	2
Fejős Éva: Eper reggelire	25 392	4	Coelho, Paulo: A győztes egyedül van	40 000	2

A nagy múltú kiadók közül a Nemzeti Tankönyvkiadó, az Akadémiai Kiadó, az Európa és a Móra még mindig jelentős súlyt képvisel a könyvkiadásban. Az egyik legszélesebb kínálatot az Alexandra Könyvkiadó nyújtja. A tankönyv és oktatási segédanyagok területén jelentős még az Apáczai és az Egmont-Hungary kiadók tevékenysége. A szerzői kiadások száma az összes kiadványnak alig haladja meg az 1%-át, az elmúlt évben átlagosan 615 példányban adtak ki ilyen módon az alkotók.

A könyvkiadási statisztikák legnagyobb egyszeri megjelenésre jutó adatai alátámasztják a felmérések eredményeit, miszerint a kiadók előszeretettel nyúlnak biztos, jól bevált művekhez és szerzőkhöz. Továbbra is a kiadási sikerlistákat vezető Rejtő Jenő, Lőrincz L. László, Vavyen Fable mellett Paolo Coelho. A legnépszerűbb könyvek listája egyben a mindenkor divatos is mutatja. A magyar szerzők sikerlistáját vezető írók nem változtak az elmúlt években, bár a kiadási példányszám csökkenése itt is tapasztalható volt egy-egy műnél. Ehhez hasonlóan a külföldi szerzők nagy példányszámú műveit is általában csökkenő megjelenési példányszám jellemezte.

A kiadási és eladási statisztikák szerint az úgynevezett klasszikus szépírodalom – mind a magyar, mind a külföldi – folyamatosan veszít korábbi kiemelkedő népszerűségéből.

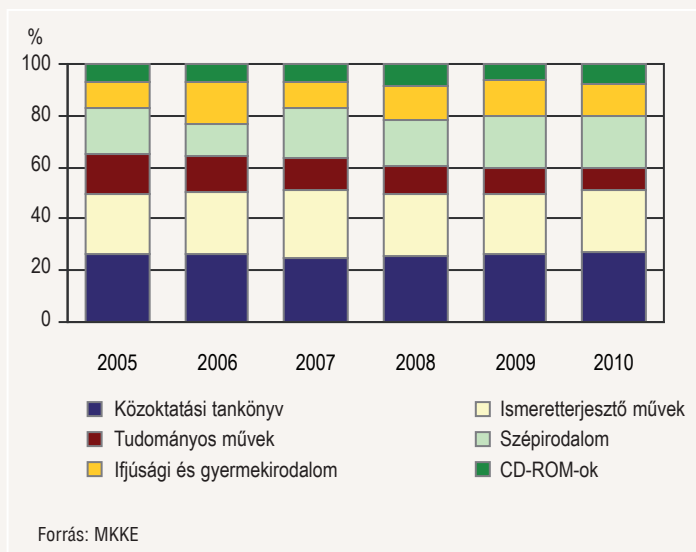
A 2010. évi könyvforgalom – a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének (MKKE) adatai szerint – 61,6 milliárd forint volt, ami lakosonként átlagosan 6200 forint könyvekre fordított éves kiadást jelent. A könyvforgalom folyó áron számolva 4,1%-kal csökkent az előző évhez képest. A magyarországi könyvpiac termelési értékének 90 százalékát fedi le 2010-ben a 181 céget tömörítő társulás, amelynek elődje bő negyedszázaddal előzte meg a Magyar Tudományos Akadémia megalakulását.

Az MKKE a magyarországi könyvforgalomról évente rendszeresen felmérést végez a könyvpiac jelentősebb cégei körében. A legfrissebb eredmények azt mutatják, hogy a közoktatási tankönyvek és nyelvkönyvek piaca 2010-ben is megőrizte primátusát, és 16,6 milliárdos forgalmával az összeforgalom 27,0 százalékát tette ki. Az ismeretterjesztő könyvek az előző esztendőkhöz elfoglalt pozíciója – a forgalom értékének, 0,7%-os (14,8 millió forint) csökkenése ellenére – a könyveladáson belüli 24,0 százalékos összpiaci részaránnyával

változatlan maradt. A szépirodalmi művek az elmúlt évben közel 13 milliárd forintos forgalmat könyvelhettek el, a teljes könyvpiac 20,6 százalékát, ami nemzetközi összehasonlításban is ritkaságszámba menően jelentős részesedést jelentett. A szakkönyvek, tudományos művek, lexikonok, szótárak, valamint az egyéb, elsősorban felsőoktatásban használt kiadványok ágazatának piacvesztése az elmúlt évben is folytatódott, a teljes könyvkereskedelemnek már csak 8,7 százalékát jelentette. Továbbra is tart a gyermek- és ifjúsági könyvek forgalmának növekedése. E területen tavaly 8,6 milliárd forintos bevételt regisztráltak, az összeforgalom 12,4 százalékát. A gyermekirodalomhoz hasonlóan bővült a CD-k, a CD-ROM-ok és az új média, a hangoskönyvek piaca: a 2010-es, közel 4,5 milliárd forintos forgalma az összes 7,4 százalékát tette ki.

3. ábra

A könyvforgalom tematika szerinti megoszlása 2005–2010

További információk, adatok (linkek)

[Táblázatok](#)

[stADAT-táblák](#)

Elérhetőségek:

Monika.Bardosi@ksh.hu

Telefon: (+36-1) 345-6754

[Információs szolgálat](#)

Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu